

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 1381090/1

בבית הדין הרבני הגדול ירושלים

לפני כבוד הדיינים:

הרב שלמה שפירא, הרב אברהם שינדלר, הרב מימון נהרי

המערער: פלוני (ע"י ב"כ עו"ד דוד רייכרט ועו"ד יצחק סלומון)

נגד

המשיבה: פלונית (ע"י ב"כ עו"ד ריקי אופק)

הנדון: סמכויות בית הדין בתביעת גירושין נגד אזרח ותושב חו"ל על בסיס סירובו להזמנות בתי דין בחו"ל או התעלמותו מהזמנותיהם

פסק דין

א. לפנינו ערעורו של הבעל על החלטתו של בית הדין הרבני האזורי ירושלים (בהרכב הדיינים: הרב שלמה תם – אב"ד, הרב מנחם האגר והרב גדעון שריון) מיום י"ב בתמוז התשפ"ב (11.7.22) שקבעה כי בית הדין מוסמך לדון בתביעת הגירושין שהגישה נגדו האישה, המשיבה דנא, למרות אי-עמידתה בתנאי הסמכות מבוססי אזרחות, תושבות או זיקות אחרות לארץ – לא באלה המנויים בסעיף 1 לחוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין), תשי"ג – 1953, (להלן: "החוק" או "חוק השיפוט"), ואף לא באלה המפורטים בסעיף 4 לאותו חוק, על תתיסעיפיו השונים – וזאת מאחר שהתקיימו בעניינה של תביעה זו תנאיו של סעיף 1ב4(א)(2) לאותו חוק המקנה לבית הדין הרבני "שיפוט ייחודי בתביעת גט לפי דין תורה", כלומר בתביעה להסדרת הגירושין הדתיים, ללא שתוקנה סמכות משום כך גם לעניין ההיבטים האזרחיים של הגירושין, "שהגישה אישה יהודייה נגד אישה היהודי, אף אם לא מתקיימות לגביהם הזיקות [...] ובלבד שהנישואין נערכו על פי דין תורה והאישה לא קיבלה גט מנישואין אלה [...]": אם:

האישה הגישה בקשה לעריכת גט לפי דין תורה לבית דין מחוץ לישראל והאיש לא התייצב לפני בית הדין במשך ארבעה חודשים מיום שזומן על ידי בית הדין כאמור.

טרם שנפרט את טענותיו של המערער נגד קביעה זו, וכל שכן טרם שנדון בהן, נפרט את נימוקיו של בית הדין קמא. בתוך כך נסקור בקצרה את ההליך שהתקיים לפניו ואף לא נימנע מלהעיר על כמה ממרכיביו.

ב. את קביעתו האמורה של בית הדין קמא ביסס זה על מכתביהם של שני בתי דין – האחד "בית דין בית הוועד" (או בשמו המלא "בית דין צדק שעל ידי בית הוועד לעניני משפט") והאחר "בית דין אבן העזר" (בשמו המלא "בית דין צדק אבן העזר דליקוואוד") – שניהם בתי דין השוכנים בלייקווד, עיירה בניו ג'רזי, ארצות הברית, שהיא משכנה של אחת הקהילות החרדיות הגדולות ביותר בארצות הברית כולה ושל ישיבת 'בית מדרש גבוה' המוכרת יותר כ'ישיבת לייקווד', אחת הישיבות הגדולות והחשובות בעולם כולו.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

נציין כי לדברי המערער עצמו נישואי הצדדים נערכו כדת משה וישראל על ידי אחד מראשי הישיבה (המשמש גם חבר 'מועצת גדולי התורה' בארצות הברית), הגר"י אולשין, ואין אפוא ספק כי מדובר, אליבא דהמערער עצמו, בנישואין ש"נערכו על פי דין תורה", כלשון החוק.

קטעים ממכתביהם של שני בתי הדין הובאו, כשהם סרוקים, בהחלטה. בשל הקיטוע לא ברור מהו מכתבו של כל אחד מהם, ובית הדין קמא לא ציין זאת בפירוש בסמיכות למובאות, וחבל שכך, אולם התמונה מתבהרת מהמשך ההחלטה ולדין ברורה היא אף מעיון במכתבים המלאים המצויים בתיק.

המכתב שנשלח מבית דין בית הוועד מתאר כי "מזה שנים" ביקשה האישה מבעלה לתת לה גט, אך הלה סירב על אף ניסיונותיו של בית הדין האמור להביא לידי מתן גט בהסכמה. (למותר לציין כי אין באמור כדי לרמז כי על פי דין תורה האיש אינו חייב ליתן את הגט – בחו"ל כידוע אין לבתי הדין מעמד חוקי וסמכויות אכיפה, ועל כן אין מנוס משכנוע ומהסכמה גם כשמצד הדין יש לחייב ואף לכוף את הבעל. עם זאת מובן גם כי אין בדברים ראייה לקיומו של חיוב כזה, אם כי להלן נעיר כי משתמע ומסתבר כי בית דין זה סבר כי כך על הבעל לעשות – מבלי שניכנס לשאלה אם משמעות הדברים בפן ההלכתי היא 'חיוב', 'כפייה' או רק 'המלצה' או 'מצווה' – שכן אם לא סבר כך קשה להניח שהיה מתאמץ כל כך בעניין.)

לפי המכתב האמור ניסיונות השכנוע כללו אף הצעת תשלום בתמורה לגט אך גם הצעה זו לא הביאה מזור לאישה. הכותב מציין כי האישה פנתה וביקשה להזמין את הבעל לבית הדין (על רקע האמור לעיל משמע: פנתה שוב וביקשה להזמין את הבעל שוב), אך נוכח ההתרשמות כי הלה אינו צפוי לשתף פעולה המליץ לה בית הדין "לנסות את מזלה במקום אחר", המלצה המסויגת מייד באמירה כי כפי הנראה אין לאף אחד השפעה על הבעל "עקב לקיחת סמים וכדומה".

נציין כי מכתב זה אינו נושא תאריך ואינו נוקט תאריכים מדויקים לגבי המתואר בו, אך כאמור לעיל הייתה התביעה הראשונה המתוארת בו, על פניו, כבר לפני כמה שנים.

במכתבו של בית דין אבן העזר נאמר כי האישה הגישה אליו תביעת גירושין נגד בעלה בתאריך ג' בטבת התשפ"ב. (התאריך הלועזי לא צוין, אך המועד האמור הוא 7.12.21). בית הדין שלח לבעל שתי הזמנות באמצעות הדואר ובאמצעות הדואר האלקטרוני ובנוסף לכך התקשר אליו טלפונית והשאיר לו הודעות קוליות ואף ניסה ליצור עימו קשר באמצעות מכריו, אך כל ניסיונות ההתקשרות עלו בתוהו – הבעל לא התייצב ולא הגיב. בית הדין מציין בשמה של האישה עצמה כי ייתכן שהבעל לא קיבל את ההזמנות מאחר שהוא אינו מסתכל בתיבת הדואר האלקטרוני שלו, אינו מקבל מכתבים, אינו מאזין להודעות קוליות המושארות לו וכמעט אין אפשרות ליצור עימו קשר.

ג. בית הדין הרבני האזורי ירושלים, בהחלטתו האמורה, מושא הערעור, מתאר ומסביר כי האיש הגיע ארצה, האישה ביקשה לעכב את יציאתו מן הארץ – כדי למנוע את עיגונה – בה' בניסן התשפ"ב (6.4.22), ובקשתה התקבלה.

נעיר כי שגה דיין בית דין קמא שנתן צו כאמור מלכתחילה לתשעים יום ולא לשלושים בלבד כמצוות תקנה קז(א)(1) לתקנות הדיון. בהמשך מכל מקום הוואך תוקפו של צו עיכוב היציאה בהתאם לתקנות, ובדיעבד סביר להניח כי הארכה כזו הייתה נקבעת בתום שלושים הימים – לו היה הצו ניתן מלכתחילה רק לשלושים יום, ומכאן כי המשגה האמור כשלעצמו לא פגע במערער בפועל מעבר לפגיעה שבעצם עיכוב היציאה שאין בה פגם ככל שיימצא כי נעשה אכן כדין ובסמכות.

ד. עוד מציין בית הדין כי "במקביל" הגישה האישה תביעת גירושין.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אנו מצידנו נעיר ונציין כאן כי במועד הגשת הבקשה לעיכוב יציאה לא הוגשה עדיין תביעת גירושין אלא בקשה ליישוב סכסוך ועימה בקשה לקיצור תקופת עיכוב ההליכים שלה נעתר בית הדין בהחלטה נוספת שניתנה באותו יום עצמו.

במאמר מוסגר נעיר גם כי הבקשה וההחלטה האמורות מיותרות היו. לפי גרסתו המקורית של החוק להסדר התדיינות בסכסוכי משפחה, תשע"ה – 2014, אכן נחוצות היו הללו לכאורה והאפשרות לקיצור ההליכים לפי אותן הוראות הייתה בהתאם לתקנה 16(א)(5) לתקנות להסדר התדיינות בסכסוכי משפחה, תשע"ו – 2016 (אם כי האישה עצמה נימקה את בקשתה במגוריה שלה בחו"ל בעוד היסוד לקיצור ההליכים על פי אותה תקנה הוא במגורי "הצד השני", בענייננו האיש, בחו"ל). ברם החוק להסדר התדיינות בסכסוכי משפחה, תשע"ה – 2014, תוקן כידוע (תיקון מס' 3) בשנת התש"ף (2020), תיקון שבמסגרתו גם הפך מהוראת שעה להוראת קבע, ובין התיקונים שנעשו בו אז התווסף לו סעיף 4א(1) המחריג כליל מתחולתו של חוק זה "הליך שמקום מושבו של צד לו אינו בישראל". מכל מקום בפועל הוגשו הבקשות וניתנה ההחלטה כאמור.

תביעת הגירושין הוגשה רק למחרת, בו' בניסן (7.4).

ה. עם הגשת התביעה קבעה מזכירות בית הדין – לכאורה על בסיס 'מקום פנוי ביומן' וכנהוג בתביעות שבשגרה – מועד לדיון והנפיקה הזמנות לצדדים. המועד שנקבע היה כ"א בסיוון התשפ"ב (20.6.22).

גם כאן עלינו להעיר כי מדובר במשגה נוכח הוראת סעיף 2ב4(א) לחוק השיפוט הקובעת:

הוגשה לבית דין רבני תביעת גט לפי סעיף 1ב4, והנתבע נוכח בישראל, יקבע בית הדין הרבני מועד לדיון במתן הגט בהקדם האפשרי ולא יאוחר משבוע מיום הגשת התביעה אם הנתבע נכח בישראל במועד זה או מיום המצאת התביעה לנתבע בישראל.

עם זאת ראוי לציין כי מדובר במשגה של המזכירות שתשומת ליבה לא הופנתה ככל הנראה להיות תביעה זו שונה מתביעות שבשגרה, ולא במועד שקבע בית הדין עצמו, וכי איש מהצדדים לא ביקש מבית הדין להקדים את מועד הדיון ולקיימו במועד התואם את הוראת המחוקק.

בהקשר זה לא נימנע מלהודות על האמת כי גם בית דינו לא נמלט ממכשלה בעניין זה, הן בנוגע למועד קיום הדיון בערעור, שגם בבית דינו נקבע במזכירות בית הדין לפי אילוצי היומן ושלא בהתאם להוראת סעיף 2ב4(ג)(3) לחוק השיפוט, הן במתן פסק דין זה באיחור קל ביחס להוראת סעיף 2ב4(ג)(4) לו.

ועם האמור אף בכל הנוגע לסטיות אלה מהוראת המחוקק מוטלת אחריות אף על המערער עצמו ועל בא כוחו, שהפעם אומנם ביקש להקדים את מועד הדיון אלא שלא זו בלבד שלא ציין להוראת החוק האמורה ובמקום זאת בחר להאשים את בית הדין, ללא יסוד וביותר מקורט של חוצפה, כי מועד הדיון נקבע למועד מאוחר בכוונה תחילה, ממניעים פסולים וכדי לפגוע בו (וכאמור אין מדובר במועד מאוחר באופן חריג אלא בחוסר תשומת לב לצורך להקדים את המועד באופן חריג) כי אם גם ציין כי ההקדמה מבוקשת מאחר שהדיון הוא בשאלת עיכוב יציאתו מן הארץ ובטענת סמכות לגביה – מה שהטעה ככל הנראה את דיון בית דין זה (שאינו אחד מהחתומים מטה ושלא ישב בפועל בדין בעניינם של הצדדים) וסיכל במידה רבה את האפשרות כי ישים לב כי לא מדובר בצורך להקדים את המועד הנובע מן הנימוקים האמורים גרידא אלא בכזה המתחייב מתריגות ההליך ומהוראת החוק, ולפיכך הביאו לקבוע רק כי המזכירות תקדים את מועד הדיון ככל שיאפשר זאת היומן.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הסטייה מההוראה בנוגע למועד מתן פסק הדין היא אומנם באחריותנו שלנו, תוצר עומסי עבודה הכוללת לא מעט משימות דחופות, ועם זאת נוכח שימת ליבנו לדחיפות עשינו כמיטב יכולתנו ועל כן הסטייה היא של ימים ספורים בלבד.

ונציין גם כי אף שחובת בית הדין לפעול בהתאם להוראות החוק בנוגע למועדי הדיון ומתן ההחלטה היא חובה העומדת בפני עצמה כל עוד לא ייוותרו עליה הצדדים, מכל מקום בנוגע לטענות על עיכובו של המערער לזמן ממושך מן ההכרחי כתוצאה של האיחור במועד הדיון וכו' הרי שבנוסף לכל האמור הראה המערער בהתנהלותו כי אין השעה דוחקת לו כל כך: לאחר שקבע בית הדין קמא את סמכותו, כפי שנאמר וייאמר עוד להלן, קבע בית הדין קמא כי דיון נוסף – לגופה של תביעת הגירושין – יתקיים מיד לאחר הפגרה. צפוי היה לכאורה כי הבעל יבקש להקדים את הדיון ולקיימו אף תוך כדי הפגרה כדי שלא לעכבו בארץ חנם, שהלוא אף בעודו מחזיק בטענותיו לחוסר הסמכות יכול היה להתדיין בבית הדין תוך כיבוד החלטתו של בית הדין בדבר סמכותו ותוך שהוא שומר על הזכות לערער על פסק הדין גם מכוחה של טענת הסמכות או אף מבהיר בפירוש כי ערער כבר או כי מבקש הוא לערער על ההחלטה שבנוגע לסמכות ואין בהתייצבותו לדיון ובטענותיו לגופו של עניין משום הודאה בה. ייתכן, אגב, כי בדיון היה בית הדין מצליח להביא את הצדדים להסכמות שהיו מייטרות את שאלת הסמכות או היה דוחה את תביעת הגירושין לגופה ומבטל ממילא את עיכוב היציאה.

למרבה הפלא חלף זאת ביקש הבעל דווקא לדחות את הדיון לגופה של התביעה ולא לקיימו עד לאחר ההכרעה בערעורו בעניין הסמכות, ומכאן לכאורה כי לא עמד על קיומן של ההוראות בדבר סדרי הדין המקוצרים המיועדים לצמצום עיכובו בארץ שלא לצורך.

ו. לעצם העניין:

במועד שנקבע לדיון בבית הדין קמא, כ"א בסיוון התשפ"ב (20.6.22), התייצבו באת כוחה של האישה וכן הבעל ובא כוחו בבית הדין. האישה עצמה שהייתה ככל הנראה במקום מגוריה בחו"ל לא התייצבה לדיון. לעניין זה חובתנו להעיר: אומנם יכול בית הדין להרשות את אי התייצבותו של אחד מן הצדדים ולהסתפק בנוכחותו של בא כוחו במקומו, ומקובל הוא לתת רשות כזו כשמדובר בצד המצוי בחו"ל וודאי כשמדובר באם לילדים קטנים (כבענייננו), תוך שבמידת הצורך מותנה הדבר בנוכחות וירטואלית של אותו צד בדיון באמצעות היוועדות חזותית שבעידן האחרון – מאז פרוץ הקורונה לחיינו – הייתה לחזון נפרץ. אולם בבית הדין האזורי, בשונה מבית דין זה, ברירת המחלל הקבועה בתקנות הדיון מחייבת את ההתייצבות ולא ראוי היה להימנע ממנה ללא בקשת היתר מפורשת וקבלת ההיתר מבית הדין.

מכל מקום טענות הצדדים בדיון זה היו בשאלה המשפטית של הסמכות, שאלה שמטבע הדברים מי שאמור להתמצא בה הם באי כוח הצדדים ולא הצדדים עצמם, ולכן – למרות טענת בא כוח הבעל בדיון כי רצה לחקור את האישה – נראה כי לא נפגעה זכות מהותית של מי מהצדדים בעקבות היעדרה של האישה עצמה מן הדיון.

בסופו של הדיון נקבע כי באי כוח הצדדים יסכמו בכתב בעניין הסמכות, נוכח עיכובו של המערער בארץ נקבע סד זמנים קצר להגשת הסיכומים, הללו הוגשו ובעקבותיהם ניתנה ההחלטה מושא הערעור שלפנינו.

ז. בית הדין קמא הסתמך בהחלטתו, כאמור לעיל, על מכתביהם של שני בתי דין בחו"ל, אך את מסקנותיו השתית בעיקר על מכתבו של 'בית דין אבן העזר' שעל פיו קבע בית הדין קמא כי מאחר שהבעל זומן לבית הדין האמור כמה פעמים החל בג' בטבת ולא התייצב לפניו עד ה' בניסן,

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

המועד שבו הוצא נגדו צו עיכוב היציאה, הרי שהתקיים התנאי האמור בחוק "לא התייצב לפני בית הדין במשך ארבעה חודשים מיום שזומן על ידי בית הדין" ובית הדין קנה את הסמכות.

בית הדין קמא לא הסביר מדוע לא השתית את החלטתו גם על דבריו של בית הדין בית הוועד, אך מסתבר שטעמו של דבר הוא משום שממכתב זה משתמע כי לפני בית דין זה אכן התייצב הבעל כנדרש, ומאידך גיסא אף שתואר במכתב זה סירובו של הבעל ליתן גט לא הוזכר בו כי ניתן פסק דין המחייבו לעשות כן, וממילא לא התקיים לא התנאי האמור ולא התנאי החלופי שבסעיף 1ב4(א)(3) לחוק, "בית דין מחוץ לישראל קבע שהאיש ייתן גט לאשתו, ואולם [...] הגט לא ניתן במשך שישה חודשים מיום שקבע בית הדין".

את טענת הבעל כי הזמנותיו של בית דין אבן העזר כלל לא הגיעו לידי דחה בית הדין קמא באומרו כי נאמנים עליו דברי בית הדין האמור כי ננקטו כל האמצעים להביא את ההזמנות או את הידיעה על דבר קיומן לידי ולאוזניו של האיש, ומשכך:

וכי מה יהיה אם יחזרו לחו"ל ושם ינסו שוב להשיג אותו בכל מיני דרכי התקשרות לשווא, האם האישה תישאר עגונה כי הבעל אינו מסתכל בהודעות? ! האם הבעל ציית דין רק כשמגישים לו הזמנת כבוד? !

בחוק לא נאמר אלא שהאיש לא התייצב לאחר שזומן. הרי אם אכן הוא זומן בדרכי התקשרות מקובלים דיינו, והתמלאו דרישות החוק.

לאמור צירף בית הדין קמא סניפים נוספים:

לעניין טענת האיש על איהגעת ההזמנות לידי העלה בית דין קמא חשש כי מדובר בשקר, ואף לעצם טענת הסמכות כי נטענת היא בחוסר תום-לב שכן אם אכן פועל הבעל בתום-לב והוא 'ציית דין' – מדוע לא ייתן גט לאישה וימשיך את הדיונים בחו"ל בשאר העניינים? ואם על כך ישיב כי רצונו בשלום בית – "למה לא פעל זמן כה רב להשיב אליו את אשתו עד שגילה שיש נגדו עיכוב יציאה? !"

ח. כאמור הבעל מערער על החלטת בית הדין. בערעורו מעלה הוא טענות שונות בנוגע להתנהלות בית דין קמא ולאמירותיו כלפיו, טענות שבגין חלקן מביע הוא אף עמדה כי ראוי היה שבית הדין יפסול עצמו מלדון בעניינו – אם כי יוער כי בקשת פסלות לא מצא הוא לנכון להגיש. אנו זקוקים מכל מקום להתמקד בטענות שלגופה של החלטה.

מטעמי נוחות וכדי להימנע מאריכות יתר לא נפרט את כל טיעונו של המערער ותשובותיה של המשיבה תחילה תוך הותרת הדיון בהם לשלב שלאחר מכן אלא נדון בכל טיעון או קבוצת טיעונים בפני עצמה ונסכם לבסוף.

המערער, לאחר סיקרת סעיפי החוק הרלוונטיים, מפרט בערעורו "עיקרי טיעון":

ט. ה"עיקר" הראשון הוא:

ערעור על ההחלטה הקובעת כי לבית הדין הרבני האזורי בישראל, בית הדין קמא, סמכות לדון את האזרח האמריקאי, מעצם היותו יהודי על פי דתו, למרות שלא עבר בישראל על כל חוק ישראלי, וכל חטאו הוא שבא לכאן לביקור, ונכלא עקב היותו יהודי, ובניגוד חזיתי לכללי המשפט הבינלאומי הפרטי.

פטורים אנו מלדון בטיעון זה או אף מלהעיר על ניסוחו הדמגוגי מן הטעם הפשוט ש"עיקר" זה הוא "כפירה בעיקר".

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לא לגמרי ברור לנו אם המערער מבין אל נכון את המונח "משפט בין-לאומי פרטי" שאותו נקט ושעניינו הוראות המחוקק, בעניינינו המחוקק הישראלי, העוסקות בסוגיות משפטיות (לרבות סוגיית הסמכות) שבהן מעורב גורם זר, או שמא מערב הוא בינו לבין "משפט בין-לאומי הפומבי".

ככל שנקט את המונח שנקט באופן דווקני ומתוך הבנה שלו הרי שהוא "כופר" בעצם הוראת המחוקק בסעיף 4ב של חוק השיפוט, שהיא המשפט הבין-לאומי הפרטי הנוהג בישראל בעניינינו.

ככל שכוונתו הייתה למשפט הבין-לאומי הפומבי הרי שהטיעון נגד הפסיקה על פי החוק הישראלי הוא "כפירה בעיקר" של עדיפות הדין הפנימי, דין המדינה, על הדין הבין-לאומי, במקום שקיים – אם קיים, כפי הנטען – ניגוד חזיתי ביניהם. עיקרון זה נקבע והובהר לא אחת, כידוע, בפסקי דינו של בית המשפט העליון. ראה למשל ובהרחבה – תוך בחינת שני פניו של המשפט הבין-לאומי הפומבי, הן הפן המנהגי המחייב אומנם מן הסתם אך נדחה מפני הוראות חוק מפורשות הסותרות אותו, והן זה ההסכמי שמעיקרו אינו מחייב ואינו עשוי להוות תשתית לפסיקה אלא אם אומץ במפורש אל חיקם של המדינה וחוקיה, וגם אז נדחה מפני חוקים אחרים המנוגדים לו בפירוש – בדבריו המאלפים של נשיא בית המשפט העליון (דאז) השופט מ' שמגר, שאומצו פה אחד בדברי כל חבריו למותב, המשנה לנשיא (אז) השופטת מ' בן פורת והשופטים ש' לוי, ג' כץ וא' גולדברג, בבג"ץ 785/87 עבד אל נאצר אל עזיז עבד אל עפו נ' מפקד כוחות צה"ל בגדה המערבית, מב(2) 4 (1988):

במשפט הישראלי מבחינים, בשאלת היחס בין המשפט הבינלאומי לבין המשפט הפנימי, קרי לצורך ההכרעה בשאלה, אם הוראה פלונית מתוך המשפט הבינלאומי הפומבי הפכה לחלק מן הדין הישראלי, בין משפט מינהגי לבין משפט הסכמי [...] לפי פסיקתו העקבית של בית משפט זה, המשפט הבינלאומי המינהגי הוא חלק ממשפט הארץ, וזאת בכפיפות לדבר חקיקה ישראלי הקובע הוראה סותרת.

בע"פ 54/174 [12] הנ"ל דיבר השופט חשין, עמו הסכים השופט ויתקון, על "המנהגות של המשפט הבין-לאומי (קרי, המשפט הבינלאומי המינהגי – מ' ש'), כחלק ממשפט הארץ..." (שם, בעמ' 17 מול אות השוליים ד) [...]

כדברי פרופ' דינשטיין [...]

...ההלכה היא, שכללי המשפט הבינלאומי (המנהגי) נקלטים אוטומטית לתוך המשפט הישראלי ומהווים חלק ממנו, אך במקרה של התנגשות חזיתית בינם לבין חוק חרות, יד החוק החרות על העליונה [...]

בעניין מעמדו של המשפט הבינלאומי ההסכמי ביחס לדין שלנו, דן ע"א 145, 148–149, 25/55 [14] בו אומר השופט ברנזון [...]

הסכם רודוס [...] יהא כוחו ותקפו של חוזה כזה מבחינת המשפט הבינלאומי אשר יהיה, אין הוא בבחינת חוק שבתי המשפט שלנו יזדקקו לו או יתנו לו תוקף [...] חוזה כזה אינו ניתן בכלל לשיפוטם של בתי המשפט במדינה, אלא אם ובמידה שהוא, או הזכויות והחובות הנובעות ממנו, צורפו בכור החקיקה של המדינה וקיבלו צורה של חוק מחייב. במקרה כזה, נזקק בית המשפט, לאמיתו של דבר, לא להסכם בתור שכזה כי אם לחוק שהטביע עליו את חותמו ונפח בו רוח חיים משפטית מבחינת החוק המוניציפלי שלנו. מזה נובע גם, כי במקרה שלא יתאימו החוק וההסכם זה לזה, אף כי ברור שהחוק בא להפעיל את ההסכם ולהגשימו, יעדיפו בתי המשפט את החוק, שהוא והוא בלבד מחייב אותם, ורק על פיו יחתכו את הדין [...] ובהמשך [...]

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

"לכאורה נראה הדבר כאילו נוהגים אחרת בארצות-הברית (ובארצות אחרות במצב דומה מבחינה קונסטיטוציונית), אך למעשה הדבר אינו כך [...] באופן מהותי נוהגים, איפוא, גם בתי המשפט של ארצות הברית לפי אותם העקרונות [...]"

משמעותם הברורה של הדברים היא, כי אימוצן של אמנות בינלאומיות – כדי להפכן לחלק מן המשפט הפנימי וכדי לפתוח פתח לאכיפתן באמצעות הערכאות הלאומיות – מותנה במעשהו הקודם של המחוקק; כפי שעוד נראה, יכול שאמנות בינלאומיות תהיינה בגדר הצהרה על המשפט המינהגי התקף – אך אז יחייב האמור בהן, מכוח מעמדו המינהגי האמור של הכלל המובא בהן ולא עקב היכללותו באמנה. כאמור [...]"

כך אמר במילים קצרות קודם לכן גם הנשיא (דאז) אגרנט בע"פ 131/67 [הישמט קמיאר נ' מדינת ישראל, כב\(2\) 085 \(1968\)](#) כי אומנם:

הלכה פסוקה היא אצלנו שבית משפט ישראלי יפרש את החוק החרות שלנו באופן המונע ככל האפשר התנגשות בין החוק הפנימי ובין הכללים המוכרים של המשפט הבינלאומי.

אך:

כאשר קיימת סתירה בין המשפט הפנימי והמשפט והבינלאומי, חייב בית המשפט להעדיף את משפטו הפנימי.

וכך נפסק גם לאחרונה ב**בג"ץ 5555/18 ח"כ אכרם חסון ו-11 אח' נ' כנסת ישראל (נבו) 8.7.2021** – ראה שם ובפסקי הדין שאליו הוא מפנה כדלהלן:

בהתאם לדין הנוהג בישראל ביחס לקליטת המשפט הבינלאומי אל המשפט הישראלי, אמנות בינלאומיות אינן הופכות לחלק מהדין הפנימי אלא אם כן הן נקלטו בחוק שחוקקה הכנסת או ככל שמדובר בהוראות המשקפות דין מנהגי שאינן מצריכות קליטה מפורשת (אמנה דקלרטיבית). עם זאת, בהתאם ל"חזקת ההתאמה הפרשנית", חקיקה תתפרש – ככל הניתן – באופן העולה בקנה אחד עם הדין הבינלאומי, ורק מקום שבו לא ניתן ליישב בין חוקי המדינה ובין הדין הבינלאומי – דין המדינה גובר (**בג"ץ 2599/00 יתד – עמותת הורים לילדי תסמונת דאון נ' משרד החינוך, פ"ד נו(5) 834, 847 (2002); בג"ץ 4542/02 עמותת "קו לעובד" נ' ממשלת ישראל, פ"ד סא(1) 346, 387–386 (2006); דנ"פ 7048/97 פלוניס נ' שר הביטחון, פ"ד נד(1) 721, 742–743, 767 (2000); תומר ברודי "מעמדו של המשפט הבינלאומי במשפט המדינתי" משפט בינלאומי 65, 72–74 (רובי סיבל ויעל רונן עורכים, מהדורה שלישית, 2016)).**

י. "עיקרי הטיעון" הבאים בתור עוסקים בהחלטה לגופה ופותרים בהשגה על דברי בית דין קמא כי המשיבה המציאה אסמכתאות – היינו מכתביהם של בתי הדין שבחו"ל – שעה שהמשיבה עצמה כלל לא התייצבה בבית הדין ושעה שלא ניתנה למערער הזדמנות לאמת את המכתבים ולהתעמת עימם ועם כותביהם או מגישם.

טענתו זו של המערער תמוהה בחלקה הראשון ודחוויה בחלקה השני.

על החלק הראשון, אייהתייצבותה האישית של המשיבה בדיון בבית דין קמא, עמדנו והערנו לעיל. אולם המערער אינו טוען כי בשל הסטייה מהוראותיהן של תקנות הדיון המחייבות את ההתייצבות יש לבטל את ההחלטה – וטוב שאינו טוען כך שכן על פי התקנות בית הדין אומנם רשאי לדחות תביעה בשל אייהתייצבות התובע אך אינו חייב לעשות כן, וכשאינו עושה כן אין גם

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

מניעה שיינתן החלטה הנעתרת לתביעה ולא כל שכן כזו הנעתרת לבקשה מסוימת שלצורך הדיון בה, גם ללא ההתייצבות. טענתו היא כי משלא התייצבה המערערת אי אפשר לקבוע כי המציאה אסמכתאות, וטענה זו תמוהה היא כאמור, והתמיהה אף כפולה ומכופלת שכן לא זו בלבד שהמערערת אומנם לא התייצבה אבל באת כוחה התייצבה ויכולה הייתה לטעון ולהביא אסמכתאות, וכך אכן עשתה, אלא שאף ללא התייצבות כלל אפשר כידוע להביא אסמכתאות באמצעות הדואר, הפקס, הדואר האלקטרוני וכו'.

אשר לחלק השני: דבר לא מנע מהמערער להשיג על האותנטיות של המכתבים או לטעון שכותביהם לא כתבו אמת. אכן האסמכתאות לא הוצגו בדיון עצמו אלא לאחריו, אך המערער עצמו בסיכומיו, שבהם העלה את הטענה על שלא התאפשר לו לחקור את המשיבה, לא טען טענת 'ברי' נגדן.

כאמור לעיל, במכתבו של בית דין בית הוועד תוארו ניסיונות שבהם היה מעורב בית הדין האמור לשכנע את הבעל ליתן גט לאשתו. ככל שמדובר בזיוף או בעדות שקר מצופה היה כי הלה יטען זאת בפה מלא, אולם חלף זאת בחר הוא לומר כי "מסתמא" אין טענה זו נכונה ולתמוך טיעון זה בטענה כי האמור במכתב כי האישה מבקשת גט "שנים" לא ייתכן נוכח לידת בת הצדדים בראשית 2021 – ראייה שאינה בעלת משקל של ממש, שכן מכירים אנו לא מעט מקרים שבהם למרות תביעת גירושין ממשיכים להתקיים יחסי אישות בין הצדדים עד שלב מסוים או לסירוגין. ובצדק השיבה המשיבה (בסעיף 20 לתשובתה לערעור) כי אין הלידה מעידה על יחסי הצדדים.

המערער המליץ על כי לא יכול היה לחקור את המשיבה על טענתה אף לא מצא לנכון לבקש כי נוכח בקשתה שלה להסתמך על המכתב האמור שהומצא רק לאחר הדיון יקיים בית הדין דיון נוסף שבה תחקר על טענתה. אין אנו יכולים לעצום עין ושלא לראות כי גם הוא מצידו לא נחקר על הטענה, שלא נטענה בפירוש כאמור, כי המתואר במכתב זה לא היה ולא נברא ואין אנו יכולים שלא לחשוש כי בחירתו לטעון כי לא חקר את המשיבה מבלי לבקש כי אכן יתאפשר לו לחקרה נבעה גם מן ההנחה כי במקרה כזה יצטרך גם הוא להיחקר. וגם בהתעלם מאפשרות זו לא ייפלא כי בית הדין ביכר טענת ברי הנסמכת על ראייה לכאורית לפחות על פני טענה עמומה של "מסתמא".

את מכתבו של בית דין אבן העזר אכן לא יכול היה המערער לתקוף בטענת 'ברי' מן הטעם הפשוט שיינתן שאכן לא קיבל את הזמנותיו של בית דין זה גם אם נשלחו אליו, וכפי האמור במכתב גופו. אולם גם בנוגע לכך מצופה היה כי יכחיש מפורשות את ההסבר שניתן בגוף המכתב לאפשרות כי לא קיבל את ההזמנות: במכתב מוסברים הדברים מפיה של המשיבה עצמה שמסרה לבית הדין האמור כי בעלה אינו נוטל דואר מתיבת הדואר הפיזית; לא 'פותח' וירטואלית את תיבת הדואר האלקטרוני; אף אינו מאזין להודעות קוליות המצפות לו בטלפון. אם הדברים אמת, ועל כן לא הוכחו, יש בכך סייעתא להנחה כי גם כל יתר האמור במכתב אמת הוא ואף סייעתא להנחה שבהיבט של תכלית הוראת סעיף 1ב4 לחוק השיפוט קיים צידוק לקביעת סמכותו של בית הדין בישראל שכן משמעות הדברים היא שאף אם נניח שלא הוגשה תביעה לאותו בית דין (ואין אנו מניחים כן), סוף כל סוף הגשתה לא הייתה יכולה לסייע למשיבה לקבל את גיטה או לברר את תביעתה משאין לאותו בית דין יכולת לאכוף התייצבות מן העבר האחד ומשהמערער נמנע מלקבל הזמנות להתייצבות בבית הדין, כמו גם מכתבים אחרים. ואם לטענת המערער אין הדברים אמת – מדוע לא הכחישם מפורשות, ומדוע גם לגביהם לא ביקש לקיים דיון נוסף שבו תחקר המשיבה – ומן הסתם יחקר גם הוא – בעניין זה? גם כאן אפוא אין מן התימה כי ביכר בית הדין את הגרסה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

המפורשת והנתמכת בראיה, גם אם עקרונית ייתכן שראיה זו תוזם, על פני גרסה עמומה שאינה נתמכת בדבר.

לא זו אף זו: הילת האמינות אופפת את שני המכתבים. שניהם כתובים על 'בלנקים' רשמיים של בתי הדין שבשםם נכתבו וחתומים בחתימות וחותמות של בעלי תפקיד בהם. את הללו אפשר אומנם לזייף אך לא על נקלה, ובעיקר: אפשר היה לצפות כי לו ביקשה המשיבה לזייף הייתה ממציאה מכתבים חתומים בידי אב בית הדין עצמו כביכול ולא בידי מזכיר או סופר דיינים גרידא, אפשר היה לצפות כי תמציא זיוף של החלטה או פסק דין או לפחות תכתוב במכתבים כי ישנם כאלה ולא תסתפק בתיאור האמורפי של ניסיונות לשכנע את הבעל לתת גט במקרה של בית הדין בית הוועד או באמירה כי הבעל זומן ולא התייצב שבעצמה נאמרת עם הסבר שמקורו מיוחס לה עצמה והעשוי לכאורה להפחית מאחריותו, כי ייתכן שלא קיבל את ההזמנות, ובנוסף לכך תוך נקיטת מועד תביעה גבולי מבחינת העמידה בדרישות סעיף 1ב4(א)(2) לחוק. העובדות המתוארות במכתבים הן כאלה שאומנם יש בהן לדעת בית דין קמא, ואף לדעתנו כפי שייאמר עוד להלן, כדי לקבוע את סמכותו של בית הדין לדון בתביעה. אך ללא ספק אינן תיאור המצב שהיה מתואר בידי מי שהיה רוצה לשכנענו בכך בכלים שקריים והתרשמותו של בית הדין קמא כי המכתבים אותנטיים הם והמתואר בהם הוא אמת – מוצדקת ומסתברת מאוד.

יא. לעניינם של המכתבים שב המערער גם בהמשך – ובשל הרצף הענייני נקדים את הדברים לכאן – בהלינו על אי-הוצאתם מן התיק ועל נתינת המשקל להם אף שכאמור לעיל לא הוגשו ולא הוצגו בדיון אלא צורפו לאחר מכן.

ברם משקלו של טיעון זה אינו רב, בלשון המעטה, והלכה למעשה דינו הוא דחייה גמורה תוך אמירה כי מן הראוי היה שלא ייטען כלל. משקלו אינו רב שעה שהמערער עצמו למרות טענותיו נגד המכתבים וטענותיו כי לא יכול היה לחקור בעניינם – לא זו בלבד שלא ביקש אכן לחקור בעניינם וכאמור לעיל, אלא שאף לא ביקש מבית דין קמא להוציאם מן התיק ולא העלה לפניו, כשהגיב עליהם, את הטענה על אי-הבאתם לפני בית הדין בדיון אלא בשלב הסיכומים בלבד. אין מקום להעלות בערעור טענה – אפילו מהותית, ולא כל שכן טענה שעיקרה נוגע לסדר הדין גרידא – שלא הועלתה לפני בית הדין קמא.

לגופם של דברים – אי-הבאת ראיה בדיון עצמו אינה חוסמת את בעל הדין מלהביאה לאחריו, על פי דין תורה ועל פי התקנות, אלא לכל היותר מצריכה כי ינמק מדוע לא הביא את הראיה מלכתחילה ומצריכה לאחר מכן דיון בראיה לגופה. כך אפילו כשהראיה מובאת לאחר פסק הדין ולא רק לאחר הדיון, וכשמובאת היא קודם פסק הדין לכאורה אין גם חובה חקוקה לנמק את אי-הבאתה קודם לכן, אם כי ייתכן שבית הדין ידרוש נימוק כזה. לו טען המערער לפני בית דין קמא נגד הבאת הראיה בשלב שבו הובאה סביר להניח כי בית דין קמא היה מאפשר את הדיון לגופה של הראיה, היינו לגופם של המכתבים, מה שהיה מרפא את הפגם שבהגשתם המאוחרת. משנמנע המערער מלטעון כאמור אין מקום שילין עתה על אי ריפויו של הפגם, וכך ביתר שאת שעה שבכל הנוגע לדיון לפנינו היו המכתבים מצויים כבר קודם לדיון, היכולת לטעון לגביהם הייתה גם הייתה והפגם – גם לו היה בשעתו – אכן נרפא.

ולא זו אף זו, ועל כן כאמור לא היה ראוי לטיעון זה שיועלה כלל על דל שפתי המערער או על דפי ערעורו מאחר שפרוטוקול הדיון בבית דין קמא מלמד כי באת כוחה של המשיבה טענה בקצרה בעניין הסמכות ולאחר מכן ביקשה כי יתאפשר לה להשלים את טיעונה בכתב, ובא כוחו של המערער לא התנגד לכך וביקש אף הוא כי חברתו תגיש את טיעונה והוא יגיב להם. אין מדובר אפוא במצב שבו התימרו הטיעונים שבדיון למצות את כלל טיעוני הצדדים וראיותיהם,

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ונותר רק לסכם, ולאחר מכן מוגשת ראייה חדשה או מועלה טיעון חדש אלא במצב שבו הוסכם בפירוש על השלמת טיעונים בכתב – ומה מקום אפוא להליך במצב כזה על הבאת הטיעון החדש והראיה לו לאחר הדיון?

יב. ומכאן לליבת הדברים:

בדיון שהתקיים לפנינו טען בא כוח המערער עצמו כי מרשו פנה לקראת הדיון לכותב המכתב של בית דין אבן העזר, סופר הדיינים של בית הדין, וביקש שישלח לו את ההזמנה לדיון שנשלחה לו בשעתו לפי האמור במכתב. המערער לא טען כי הלה הכחיש שכתב את המכתב ואף לא כי שאל את הלה אם אכן כתב אותו אם לאו. משמעות הדברים היא הודאה כי המכתב אכן אותנטי או למצער ויתור על הטענה כי אינו כזה. ההזמנה אכן נשלחה למערער, לפי דבריו, ומכאן כי עובדת היותה אינה נסתרת ואף אינה מוכחשת עוד, אלא שהמערער טוען כי לא קיבל את ההזמנה.

גם באמינות מכתבו של בית דין בית הוועד הודה המערער בדיון לפנינו ובכך שמט את הטענה המהותית שבכתב ערעורו בסוגיית המכתבים והותיר רק את הטענה הפרוצדורלית על מועד הגשתם ואי-החקירה עליהם – טענה שאין בה לטעמנו כדי לשמוט את הסמכות בדיעבד וכך בוודאי שעה שהמערער כאמור לא העלה אותה לפני בית הדין קמא עצמו בהגיבו על המכתבים האמורים.

אכן המערער טען לעניין מכתבו של בית דין בית הוועד:

יכול להיות שהיו שם כל מיני שיחות על כל מיני עניינים ולא יודעים מתי ועם מי ומה, לא יודעים כלום, לא יודעים שהוא בכלל זומן לבית דין [...] וכתוב שם, התבקשתי לשלוח לו הזמנות מבית הדין ואמרתי לגברת שמהעבר אני לא מאמין שהנ"ל יופיע. עם כל הכבוד לאותו רב, אולי אם היה מקבל הזמנה היה מופיע? עובדה שלא הוזמן, דיבורים יש הרבה, המכתב הזה מלמד אותנו שהוא לא זומן.

אומר הרב הזה שהיו דיבורים אבל לא ברור מתי? באיזה שנים? לא יודעים כלום, רק יודעים שלא שלחו לו הרבה הזמנות, הטענה היא לשתי הזמנות שאנחנו בקשנו אותם בכלל ומיוזמתנו וקיבלנו אחת.

הסיפא של הדברים אינה ברורה שכן היא מערבת לכאורה את האמור במכתבו של בית דין אבן העזר ואת הנטען לגביו עם האמור במכתבו של בית דין בית הוועד והנטען לגביו. מכל מקום לפנינו של בית דין בית הוועד – אכן המכתב אינו מלמד בבירור על טיב ההליכים שהתנהלו כבר לפני שנים, אליבא דהמכתב, וכבר עמדנו על כך לעיל. אולם נוכח ההודאה באמינות המכתב מתברר גם כי בגלגולן הקודם של הטענות שבו נטען נגד המכתב עצמו ונגד אמינותו היה לכאורה משום חוסר תום-לב.

ולעצם הטענה: האמירה "עובדה שלא הוזמן", על בסיס האמור במכתב כי האישה ביקשה לזמן את הבעל ונענתה כי לא תהיה בכך תועלת, היא אמירה מטעה שהרי מדובר בפירוש בשני גלגולים של הדברים: תחילה מה שאירע לפני שנים, ואז נעשו ניסיונות לשכנע את הבעל להסכים ליתן גט, ואף הוצעה לו תמורה כספית, אך לשווא, ורק אחר כך הבקשה לזמן את המערער שוב לדיון שנענתה כאמור ושייתכן שבעקבותיה אכן פנתה המשיבה לבית דין אחר, בית דין אבן העזר.

יג. בר מן דין, גם כאן חוזרת התופעה של טענות עמומות הנטענות מפי מי שאמור לדעת במה דברים אמורים ולטעון טענת ברי, "יכול להיות שהיו שם שיחות על כל מיני עניינים, ולא יודעים מתי ועם מי ומה, לא יודעים כלום, לא יודעים שהוא בכלל זומן לבית דין" – מה זאת אומרת

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

"יכול להיות"? היו או לא היו? מי "לא יודעים מתי ועם מי ומה"? אנו אכן לא יודעים, אבל המערער הלוא יודע! לא שמענו הכחשה מפורשת, ובהעדרה של זו ועל אחת כמה וכמה כשהעדר זה מצטרף לתמונה הכוללת, תמונת "פאזל" שחלק אחד בה הוא העמימות הדומה של הטענות הקודמות; חלק אחר שלה הוא חוסר תוס'הלב המשתקף מהעלאת הטענות המתכחשות לעצם המכתב, בשלב קודם של ההליך, אף שמתברר עתה כי המערער מודה באמור בו; חלק נוסף הוא העדות שבמכתב שעתה כאמור אינה מוכחשת כי הלה סירב בעבר ליתן גט למרות הפצרות ואף הצעת תשלום וכי בית הדין עצמו התרשם כי אין הוא עשוי לציית, מרצונו, לשום בית דין וכי על כל פנים לא יתייצב לפני בית הדיו האמור, הרי שהפרשנות הסבירה יותר – בלשון המעטה היא – כי אכן היה בעבר הליך שלא הבשיל לכלל גט אך בשל סרבנותו של המערער ואף שבית הדין סבר כי עליו להסכים ליתן את הגט, ויש בדברים גם משום ערעורה של ההנחה כי אי-ההתייצבות בבית הדין האחר, בית דין אבן העזר, אכן נובעת רק מאי קבלת ההזמנות וכי מדובר באי קבלת הזמנות בתוס'לב ובמקרה ולא בהימנעות מכוונת מקבלתן או בהימנעות גורפת מקבלת דברי דואר וכדומה, כפי שנאמר מפי המשיבה, הימנעות שמשמעותה היא העדר אפשרות סבירה כי יתייצב מרצונו לדיון בתביעת הגט בבית דין כלשהו בחו"ל או כי יגרש את אשתו אם יפסוק אותו בית דין כי עליו לעשות כן.

הדברים מחזקים, לפחות בדיעבד, גם את דברי בית דין קמא שכתב, כאמור לעיל:

וכי מה יהיה אם יחזרו לחו"ל ושם ינסו שוב להשיג אותו בכל מיני דרכי התקשרות לשווא, האם האישה תישאר עגונה כי הבעל אינו מסתכל בהודעות? האם הבעל ציית דין רק כשמגישים לו הזמנת כבוד?!

והאמור לעיל כולו מחזק גם את התרשמותו כי התנהלותו וטענותיו של המערער הן בבחינת "תרמית" וחוסר תוס'לב וכי "וכל מטרתו בהעלאת טענת חוסר הסמכות היא להמשיך ולעגן את אשתו".

הדעת נותנת כי משחזינו במתואר לעיל נסיק כי צדק בית דין קמא בהתרשמותו האמורה, ואין צדק בטיעוני המערער כי קביעות אלה עשו לו עוול ונקבעו בלי בירור מספיק ומבלי שיינתן לו יומו כראוי. ולמעלה מן הצורך נאמר כי אפילו נניח כי בעת שנכתבו הדברים עוד לא הייתה תשתית מספקת לקביעות אלה וכי יש צדק בטענה על התנהלות בית הדין קמא בהקשר זה, עדיין משנראה בסופו של יום כי מסקנתו של בית דין קמא צודקת היא – אין מקום לבטל את החלטתו.

יד. "עיקר הטיעון" הבא הוא כי בית הדין קמא נהג שלא כדין משלא הקדים את הבירור והקביעה בעניין סמכותו להיעתרותו לבקשה לעכב את יציאת המערער את הארץ "כנדרש בחוק", אלא שבחוק אין דרישה כזו. מובן כי בית הדין אינו נעתר לבקשה ממין זה אם לא סבר כי ייתכן שיש לו סמכות לדון בתביעת הגירושין, אך הכרעה ברורה בדבר סמכות זו המצריכה את מתן זכות הטיעון לנתבע כמובן – וכך ודאי במקום שיש צורך בבירור העובדות הנטענות ושיש מקום אף לטענות משפטיות, והלוא המערער עצמו טוען כי כך הוא ואף מלין כי זכות זו לא ניתנה לו באופן מלא דיו – אינה יכולה ואינה צריכה להיות טרם עיכוב היציאה שתכליתו היא הבטחת ההתייצבות בדיון בתביעה, לרבות בדיון בשאלת הסמכות עצמה, ואת הבטחת קיום פסק הדין ככל שיינתן. דרישה להכרעה בסוגיית הסמכות טרם מתן צו עיכוב היציאה – משמעה או הכרעה כזו ללא מתן זכות הטיעון לנתבע או איון מוחלט של הוראות החוק, שכן בהעדר צו עיכוב יציאה ברי כי כל בעל מעגן שמקום מושבו הקבוע אינו בישראל יעזוב את ישראל משייוודע לו על קיומה של תביעה ועל הכוונה לדון בה ובעיכוב יציאתו לצורך הדיון בה כמו גם בסמכות לדון בשאלות אלה, טרם שיתקיים אכן הדיון האמור.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

טו. "עיקר טיעון" נוסף עוסק בסטיית בית דין קמא מהוראות החוק בנוגע למשך עיכוב יציאתו את הארץ, עניין שעליו עמדנו כבר לעיל אם כי למען הדיוק נכון היה לדבר על הוראות התקנות ואף שלא לכתוב, כפי שכתב המערער, כי מדובר בהוראות הנוגעות בעיכובו של אזרח זר דווקא.

מכל מקום כפי שהערנו לעיל המערער עצמו לא מצא לנכון לבקש מבית דין קמא להקדים את הדיון בעניינו או לקצר את משכו של צו עיכוב היציאה מכוחן של התקנות האמורות. ועוד, כפי שאמרנו לעיל, יש להניח שאילו אכן היה עושה כך היה מתקיים דיון מוקדם שבסופו היה מביא לאותה תוצאה של הארכת העיכוב כדין. כך או כך, עיכוב היציאה האמור הוא כבר מעשה עשוי וכפי שטענה המשיבה בסעיף 15 לתשובתה לערעור, ובצדק, אף תוקפו של צו זה פג זה מכבר, ועיכוב היציאה התקף כעת הוא זה שמכוחו של צו עיכוב היציאה השני שניתן לאחר דיון במעמד שני הצדדים ומשכך אין משכו מנוגד להוראת החוק או התקנות. משכך ברור הוא כי עתה לפחות (ונוכח האמור להלן לעניין הסמכות בתביעת הגט) אין ספק כי עיכוב היציאה הוא חוקי ובסמכות. וכך או כך, לעניין עצם תביעת הגט ודאי שאין הסמכות נפגמת גם אם היה עיכוב היציאה לוקה בפגם זה או אחר.

טז. ככלותו לטעון את "עיקרי הטיעון" עובר המערער בכתב ערעורו לנימוקי הערעור שבכללם נשנים דברים שנאמרו ב"עיקרים" ומתווספות טענות נוספות.

תחילה נשנות טענות שנדונו לעיל, ומשכך אין צורך לשוב ולענות בהן כאן, בדבר אייהסבר וההנמקה לעניין הסמכות כבר בעת מתן צו עיכוב היציאה, כשבהן שלובות טענות כי טעה בית הדין קמא שלא חייב את המשיבה בהוצאות משפט משהציגה עצמה בבקשתה הראשונה כמי שאינה מיוצגת – מה שלדבריו לא היה אמת כבר אז ולא העיר בהמשך על טענתה כי מתגורר הוא באותה עת בירושלים, טענה שלדבריו שקרית היא; כי נגרם לו נזק בשל איהמצאת צו עיכוב היציאה לידיו בהקדם וכי בית הדין לא הדגיש כי תוקפו של הצו תלוי בקיום החובה להמציאו בהקדם.

אין אנו צריכים לדון כאן בטענות אלה שלא הוכחו ולכאורה גם לא הועלו, ודאי לא במלואן, בבית דין קמא, טענות שבכל מקרה זיקתן לשאלה העיקרית – שאלת הסמכות – לא ברורה כלל. ככל הנראה אין זיקה כזו והמערער עצמו אף לא ניסה להסביר את קיומה ככל שלטענתו קיימת זיקה כזו. אך מן הראוי לעמוד על אמירה של המערער בזיקה לטענתו כי המערער העלתה טענה שקרית בסוגיית מקום המגורים (ההדגשות במקור):

[...] ועשתה כאמרת המלך ינאי במסכת סוטה כב: מעשיה הם כ"עושה מעשה זמרי ומבקש שכר כפנחס" ולא ייפלא כי מקורו של דפוס התנהגות זה, המאפיין לפי מעשיה את המשיבה, מצוי בסדר נשים מסכת סוטה.

הסיפא של הדברים מרמזת, ולמעשה אומרת כמעט בפירוש, כי לשיטתו של המערער המשיבה מזנה תחתיו. העלאת טענה זו בעת שהמערער מתנגד לדון בשאלת הגירושין עצמה בבית הדין – יותר ממעוררת תימה היא, ומלמדת לכאורה על כוונה להשפיל את המשיבה ולהבאיש את ריחה בעיני בית הדין שלא לצורך, ואולי לנסות להטות את דעת בית הדין בדונו בסוגיה שלפניו אף שאין לטענה האמורה כל זיקה לגופה של הסוגיה שלפנינו עתה.

לא זו בלבד אלא שהדברים אף מחזקים את עמדתה של המשיבה לא רק בשאלת הגירושין עצמה אלא גם בשאלת הסמכות ובטענה כי המערער עשוי – ואף צפוי – לעגן אותה אם תתאפשר לו היציאה מן הארץ וייקבע כי הדיון בתביעת הגט יתקיים שם ולא בארץ: הצדדים משתייכים למגזר החרדי; המערער עצמו טוען כי ראש ישיבת לייקווד, הגר"י אולשין, הוא מורם הרוחני –

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

עד היום. "סוטה" כידוע אסורה לבעלה, ואם המערער הוא אכן בוגר ישיבת לייקווד המעטירה אין כל ספק כי הוא מודע לכך היטב. ההנחה כי הסירוב ליתן למשיבה גט, סירוב שעליו מעיד מכתבו של בית דין בית הוועד כאמור לעיל, ונזכיר שוב כי כעת אין המכתב מוכחש, נבע מהעדר פסיקה המחייבת מתן גט או ממחשבה כי יש תקווה לשלום בית בין הצדדים – מופרכת שעה שלדברי המערער, לכאורה, חייב הוא על פי ההלכה ליתן לה גט, משום שנאסרה עליו, אף ללא תביעה מצידה (לפחות כל עוד היא מצידה נכונה לקבל גט, שכן אם אין היא נכונה לכך מוטלת עליו חובת ההוכחה כי אכן נאסרה עליו). מאותו טעם עצמו מופרכים גם דבריו לפנינו בדבר האפשרות לשלום בית, אפשרות שבשמה – מעבר לטענות הסמכות – סירב להצעתנו כי אכן ייתן גט לאשתו מייד, צעד הגיוני ומתבקש מצד מי שמוכן לתת גט ושמודע לכאורה לצורך ההלכתי ליתנו אף לפי טענותיו שלו (גם אם נתעלם מטענות המשיבה לעניין זה, שגם הן לא הוכחו בפה מלא) ודאי משנאמר לו בפירוש (והדבר אף מעוגן בחוק) כי לא יהיה בכך כדי להעניק לבית הדין בארץ כל סמכות ביתר ענייני הצדדים והללו אכן יידונו לאחר מכן בחו"ל, כרצונו.

נציין גם כי לשאלתנו השיב המערער כי אם יתאפשר לו לחזור לחו"ל יתייצב שם בבית הדין, אך משנשאל אם ייתן גט – לא השיב בחיוב, אפילו לא בנוסח של "כן, אם בית הדין שם יפסוק כך".

יז. המערער ממשיך בטענות על משגיו של בית הדין בנוגע למועד קיום הדיון בעניינם של הצדדים – משגים שעליהם עמדנו לעיל וכבר ציינו כי המערער מצידו לא פעל המצופה לתיקונם, היינו לא ביקש מבית הדין להקדים את המועד בנימוק של הוראת החוק הרלוונטית, מה שמחליש את טיעונו לגופו, מה גם שבכל מקרה אין בטיעון זה לכאורה כדי לשמוט את הסמכות אלא לכל היותר כדי לקבוע כי בשעתו היה על בית הדין לפעול אחרת משפעל.

לא למותר לציין כי ככל שסבר המערער כי יש באמור כדי להצדיק את שלילת סמכותו של בית הדין היה עליו להעלות טענה זו בבית דין קמא ולא רק בערעור, ולא כך עשה.

בהמשך מאריך המערער לטעון בסוגיית אי-התייצבותה של המשיבה בבית דין קמא, מה שלשיטתו פגע ביכולתו ובזכותו להזים את טענותיה ולטעון נגד הטלת נטל הראיה לסוגיית הסמכות עליו – אף כי לא מצאנו שכך נעשה אלא כי האיש העלה את טענת הסמכות בפתח הדיון ומשכך, מטבע הדברים, התבקש להסביר ולנמק – לא להוכיח – את טענתו, משזו הוסברה ביקשה באת כוח האישה, המשיבה, לטעון בעניין, טענה בקצרה וביקשה להשלים את טיעוניה בכתב, בא כוח האיש ביקש אף הוא כי הצדדים יטענו בכתב וכך נעשה כשבאת כוח האישה אכן טענה ראשונה והביא את המכתבים המדוברים כראיות ואילו הוא השיב להגיש לדבריה ולא נדרש להוכיח.

מלבד הערתנו האחרונה לעניין נטל הראיה שהוטל או לא הוטל עליו ומלבד האמור לעיל לעניין משמעות העדר ההתייצבות נוסף ונאמר כי כשאין לפני בית הדין ראיה יש משמעות לשאלה על מי מוטל או היה מוטל נטל הראיה מלכתחילה, אך כשיש לפניו ראיה – אין לשאלה זו נפקות. משהייתה לפני בית הדין קמא תמונה ראייתית הנסמכת על המכתבים של בתי הדין בחו"ל – אין משמעות לשאלה מי נתבקש מלכתחילה להרים נטל זה, ולא כל שכן משהתחזקה והתחדדה התמונה האמורה בדיון לפנינו, לרבות האמור לעיל לעניין אמינות המכתבים האמורים – ודאי וודאי הוא שאין מקום לקבוע אחרת משקבע בית דין קמא.

יח. בהמשך כתב ערעורו טוען המערער נגד האפשרות כי בית הדין הרבני בישראל מוסמך לדון בעניינם של הצדדים מכוחו של סעיף 4א לחוק השיפוט או מכוחו של סעיף 1ב4(א)1(1) לו – טיעון

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שאינן כלל צורך לדון בו שהרי, וכפי שציינה המשיבה בסעיף 21 לתשובתה לערעור, לא על סעיף זה השתית בית הדין קמא את החלטתו בדבר קיומה של הסמכות, אלא על סעיף 1ב4(א)(2) לחוק זה (וייתכן שיש מקום לבחון גם את קיומה של הסמכות מכוחו של סעיף 1ב4(א)(3) שהוזכר לעיל וכפי שייאמר עוד להלן).

אכן המערער המשיך לטעון גם נגד השתתת הסמכות על סעיף 1ב4(א)(2) (או סעיף 1ב4(א)(3)). לעניין זה הוא שב על הטענות נגד אמינות המכתבים והאפשרות להסתמך עליהם – טענות שפטורים אנו מלשוב ולעסוק בהן לאחר ולאור כל הכתוב לעיל בעניין אמינות המכתבים שגולת הכותרת שלו היא אמירותיו המפורשות של המערער בדיון כי אין הוא טוען (עוד) נגד אמינותם וטענתו – הודאתו כי בבית דין אבן העזר אכן הוגשה תביעה נגדו ואף הונפקה הזמנה לדיון.

עם זאת מעלה המערער בכתב ערעורו טענה נוספת המצריכה דיון והיא כי למרות האמור לא התקיימו תנאי סעיף 1ב4(א)(2) לחוק – והוא מוסיף כי גם לא תנאי סעיף 1ב4(א)(3) לו – הן משום אי קבלתו את ההזמנות, שלעניינה טוען הוא גם כי נדרשת עמידה בדרכי ההמצאה הקבועים בחוק לעניין המצאת הזמנות מבתי משפט, הן משום שלא חלפו ארבעה חודשים תמימים ממועד ההזמנה ועד למועד התביעה ועיכוב היציאה, ולגבי סעיף 1ב4(א)(3) משום שלא ניתן מעולם פסק דין המורה לו לתת גט לאשתו, לא בבית הדין אבן העזר שלפניו לא התייצב כלל, כמובן, ואף לא בבית דין בית הוועד.

כאמור לעיל, המשיבה הגישה את תביעתה נגד המערער לבית הדין אבן העזר בג' בטבת התשפ"ב, כך על פי מכתבו של בית דין זה שעתה, כאמור לעיל, אינו מוכחש ושאלו היה המערער עומד בהתכחשותו אליו מקובלת עלינו עמדת בית דין קמא שמצא כי יש להסתמך עליו וככל המבואר לעיל.

בית הדין קמא הניח לכאורה כי עם הגשת התביעה נשלחה ההזמנה לדיון, כמקובל בבתי הדין בישראל, והסיק כי מאחר שהמערער לא התייצב באותו בית דין עד ה' בניסן התשפ"ב, הרי שהתקיים התנאי האמור בחוק "לא התייצב לפני בית הדין במשך ארבעה חודשים מיום שזומן על ידי בית הדין".

יט. אכן בנקודה זו לכאורה שגה בית דין קמא, שכן על פי סעיף 3 לחוק הפרשנות, תשמ"א – 1981, יש לפרש את המונח "חודשים" האמור בחוק "לפי הלוח הגרגוריאני", ומאחר שה' בניסן התשפ"ב חל ב'6.4.22, הרי שאף שלפי הלוח העברי חלפו בו כבר ארבעה חודשים מיום הגשת התביעה, ג' בטבת, אי אפשר לקבוע שחלפו בו ארבעה חודשים כמשמעותם בחוק שכן ג' בטבת התשפ"ב חל כאמור לעיל ב'7.12.21 וממילא חלפו ארבעת החודשים רק למחרת היום.

עם זאת משגהו זה של בית דין קמא מתוקן למעשה על ידי משגהו האחר שעליו עמדנו לעיל, שכן כפי שציינו לעיל תביעת הגירושין כלל לא הוגשה לבית דין קמא "במקביל" כלומר בה' בניסן. במועד זה הוגשו רק הבקשה ליישוב סכסוך, הבקשה לקיצור הליכי יישוב הסכסוך והבקשה לעיכוב היציאה. התביעה הוגשה למחרת היום בו' בניסן (7.4) ואז אכן כבר חלפו ארבעה חודשים מג' בטבת (7.12) שלפניו אף לפי לוח הגרגוריאני.

כ. אכן בכך לא תמו תלאותיה של שאלת הסמכות. ארבעת החודשים צריכים לחלוף לפי מצוות המחוקק לא מיום הגשת התביעה לבית הדין שבחו"ל אלא מיום שזומן האיש לאותו בית דין, ולעניין זה שתי טענות, כאמור, בפי המערער ובפי כתבו. האחת היא כי ההזמנה שהומצאה לו סמוך לדיון לפניו לאחר שפנה לבית הדין אבן העזר נושאת את התאריך 28.12.21 ומכאן שבעת

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הגשת תביעת הגירושין בישראל חסרו שלושה שבועות לתשלום ארבעת החודשים שמעת הנפקת (ולכאורה גם משלוח) ההזמנה; והשנייה היא כי ההזמנה כלל לא הגיעה לידי המערער בשעתה.

הטענה הראשונה היא טענה שיש בה אולי כדי להעלות ספק, אך אין בה כדי לשמוט את הקרקע מתחת מסקנתו של בית הדין קמא.

בית הדין אבן העזר ציין כי נשלחו למערער שתי הזמנות – בית הדין קמא יצא מנקודת הנחה כי הראשונה שבהן נשלחה עם הגשת התביעה, הנחה זו סבירה היא אם כי אינה ודאית. קיומה של הזמנה אחת הנושאת תאריך מאוחר בשלושה שבועות אינו מעיד כי היא היא ההזמנה הראשונה והאפשרות כי ההזמנה הראשונה אכן נשלחה עם הגשת התביעה וההזמנה המאוחרת היא הזמנה שנייה עדיין עומדת. אפשרות זו אף מסתברת יותר לכאורה, שכן גם אם נניח שלא כהנחתו של בית דין קמא שייתכן שמשלוח ההזמנה יתעכב ולא יתבצע ביום שבו הוגשה התביעה קשה להניח כי יתעכב בשלושה שבועות, ואם אכן נניח שההזמנה המאוחרת היא הזמנה שנייה נהיה רשאים גם להניח, גם אם לא בוודאות, כי משלוח ההזמנה הראשונה אכן לא התעכב כלל והיא נשלחה עם הגשת התביעה.

להלן מכל מקום נוסף ונאמר כי יש מקום לקבוע כי בית הדין בישראל מוסמך לדון בתביעה שבנדוננו אף אם לא כך היה. אך תחילה נבחן גם את טענתו השנייה של המערער.

כא. טענתו השנייה של המערער היא כי ההזמנות לא הגיעו לידי. אפשר בהחלט כי טענה זו אמת היא – אף המשיבה מודה כי ייתכן שכך וכפי שמעיד בית דין אבן העזר עצמו מפיה. אלא שבעניין זה מקובלים עלינו דבריו של בית דין קמא:

לגרסת המשיבה, כפי שהיא מובאת באותו מכתב עצמו, אי קבלת ההזמנות, בהנחה שאכן לא התקבלו, נובעת מהתנהלותו של המערער הנמנע מלקבל דואר, אינו מעיין בתיבת הדואר האלקטרוני ואינו מאזין להודעות קוליות. אין בידי המשיבה, ונראה גם כי אי אפשר שתהינה בידיה, ראיות לדברים אלה, אך הדברים מסתברים מאוד מצד עצמם. גם אם משלוח הזמנה בודד עשוי לעיתים להיכשל ולא להגיע ליעדו בדרך מקרה – "המקרה לא יתמיד" כדברי אריסטו (ספר השמע מאמר ב פרק ח) ובעקבותיו (להבדיל) רס"ג (האמונות והדעות מאמר א פרק ג); הרמב"ם (מורה נבוכים חלק א פרק עג ההקדמה הששית, בשם הפילוסופים "המקרה לא יעמוד שני זמנים", וחלק ב פרק כ בשם אריסטו "שהענינים המקריים אינם תמידיים ולא מאודיים"); הרמב"ן (דרשה לקהלת ד"ה ועל כן יבא); המאירי (בבא קמא טו, ב); מהר"י אברבנאל (ראש אמנה פרק יג, ובפירושו לתורה בפרשת מקץ וליהושע כג, יד); עקידת יצחק (פרשת לך לך); צרור המור (פרשת ויצא); תולדות יצחק (קארו) פרשת תולדות); מהר"ל מפראג (תפארת ישראל פרק טז בלשון זו עצמה ובדומה לה במקומות רבים – נצח ישראל פרק ב, פרק יא ופרק לא; גבורות ה' פרק יב ופרק עב; נתיבות עולם – נתיב העבודה פרק ד ועוד). משהתוודענו מדבריו של בית דין אבן העזר כי נשלחו שתי הזמנות וכי הללו נשלחו הן בדואר, הן בדואר אלקטרוני ובנוסף להן הושארו הודעות קוליות ואף נעשו ניסיונות שלא צלחו לפנות אל המערער באמצעות מכריו – לא מקרה הוא.

ברי כי בית דין ממין זה, שאינו ערכאה שיפוטית בעלת מעמד חוקי רשמי – ושום בית דין רבני בניו ג'רזי, ארצות הברית אינו ערכאה כזו – אינו כפוף להוראות דין מוגדרות בנוגע לדרכי ההמצאה וספק גם אם יכול הוא לעמוד בהוראות כאלה. המחוקק לא קבע בחוק השיפוט, בדברו על חלוף ארבעה חודשים ממועד ההזמנה, כיצד תהיה אותה הזמנה. הסברה מחייבת לפרש את הוראת החוק לפי עניינה ותכליתה, היינו כי בית הדין שבחו"ל ישלח הזמנה בדרך המקובלת עליו והנהוגה בו ושסביר הוא להניח כי חזקתה שתגיע ליעדה ושהאדם הסביר שאינו נמנע במכוון מקבלתה – יקבלנה. תכליתה של ההוראה אינה איונו של סעיף חוק זה מעיקרו או הצבת רף בלתי-

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

עביר ובלתי-סביר של דרישה מבית דין שכזה להתנהל בדרך שאינו מחויב לה על פי חוקי מדינתו או חוקי מדינת ישראל, שאין סיבה שינהג לפיה ושלא מן הנמנע שגם אינו מודע לדרישותיה ואינו אמור להיות מודע להן וספק הוא אם יוכל לעמוד בהן אם ידרשו ממנו; או דרישה מאישה הטוענת כי עגונה היא לוודא כתנאי לביענת תביעתה כי הזמנתו של בית הדין בהתאם לתביעתה תישלח לבעל המעגן, לטענתה, בהתאם לכללי המצאה שסביר שהיא אינה מודעת להם ואינה מחויבת בהן ולמרות שהמשלוח אמור להיעשות על ידי בית הדין ולא על ידה.

ניכר וברור מדברי בית דין אבן העזר כי נקט בכל האמצעים הסבירים והאפשריים מבחינתו כדי להמציא למערער את ההזמנה וכי להבנתו 'יצא ידי חובתו' בעניין זה.

כך סבר גם בית דין קמא שאף הבהיר והטעים כי אם אמצעים אלה לא הועילו ולא הביאו את המערער להתייצב לפני אותו בית דין, ובהתחשב גם בהעדרה של יכולת אכיפת ההתייצבות בו, יותר מסביר הוא 'החשש' כי גם בעתיד לא יתייצב לפניו ולא כל שכן שלא ייתן גט גם אם יחויב בו – חשש שהוא העומד בבסיס חקיקה סעיף 134 לחוק ושההנחה בדבר קיומו בנסיבות אלה היא העומדת בבסיס ההוראה בדבר קום הסמכות במקרה של אי-התייצבות לפני בית הדין שבחו"ל.

וכך, בנסיבות המתוארות ולאור כל האמור לעיל, סבור גם בית דינו.

כב. ומכאן גם לדברינו כי אף אם נניח שבעת הגשת תביעת הגירושין לא חלפו עדיין ארבעה חודשים תמימים מעת משלוח ההזמנה הראשונה של בית דין אבן העזר יש מקום לקבוע את קיומה של הסמכות.

קביעה זו תישען על שתי רגליים:

הרגל האחת היא העיקרון כי גם תביעה שבעת הגשתה היה מקום לפקפק בסמכותו של בית הדין לגביה עשויה להיות מוכשרת לבוא בשעריו אם בשלב מאוחר יותר קם הבסיס לסמכות, שכן אם בשלב המאוחר יכולה הייתה התביעה להיות מוגשת יש לראותה לצורך העניין כאילו אכן הוגשה אז – אם אומנם לא נידונה לגופה עד אז. כעין דברים אלה כתב בית דין זה לא מכבר בהקשר אחר, בפסק הדין שנתן מותב שבחבריו שניים מחברי מותב זה, בתיק [1382912/1 פלונית](#) **נ' פלוני** (נבו 3.11.2022):

תיק 'החזקת ילדים' נפתח בתאריך כ"ה בניסן התשפ"ב (26.4.22). פתיחת התיק במועד זה הייתה כאמור משגה ונעשתה שלא כדין, ברם אף שפתיחת התיק באותה עת, שלא כדין, לא היה בה כמובן כדי להקים סמכות, וגם אם נראה את התיק כאילו לא היה ולא נברא, בפן המשפטי, כל עוד לא יכול היה להיווצר כדין, מכל מקום בהיבט העובדתי, המנהלי והמחשובי היה תיק קיים. ייתכן שהסדר הראוי, לשם הבהירות המשפטית, היה לסגור תיק זה ולפתוח תיק חדש עם הגשת התביעה במועד שבו יכולה הייתה להיות מוגשת. עם זאת אם משהגיע המועד שבו יכול היה תיק כזה להיפתח כדין הוגש אליו כתב תביעה כדין, במקום סגירתו ופתיחתו המחודשת אז – אין בכך פגם בהיבט המשפטי ויש לראות את התיק כאילו נפתח משפטית במועד הגשת כתב התביעה.

וראה עוד בדברי של בית הדין הרבני האזורי ירושלים בפסק דינו בתיק [1133822/4 פלונית](#) **נ' פלוני** (נבו 27.6.2018):

האישה הגישה את תביעותיה ביום כ"ד באדר תשע"ח (11.3.2018), בטרם עברו עשרים וחמישה ימים מהפגישה האחרונה שלהם ביחידת הסיוע. לפיכך, לדברי בא כוח האיש, דין התובענות שלה להימחק. האם דין תביעת הגירושין

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

והכתובה להימחק (לו נקבע שהוגשה בתוך ימי עיכוב ההליכים) ? בית הדין החליט בדעת רוב במהלך הדיון לדון באותו דיון בתביעת האישה לגירושין מהנימוק דלהלן: ביום הדיון, ח' באייר תשע"ח (23.4.2018), כבר בוודאי עברו הימים שבהם הייתה האישה מנועה מלהגיש תביעה, לכן תביעתה לגירושין בפנינו ביום הדיון הרי היא כהגשת תובענה, גם לו היה דין התובענה שהגישה ביום כ"ד באדר תשע"ח (11.3.2018) להימחק.

ביאור הדבר: לפי ההלכה הגשת תובענה נעשית בפנייה של התובע לבית הדין. אין רמז ולא זכר להגשת כתבי תביעה בהלכה, והדבר אינו נצרך כלל. יתרה מזאת: יש פוסקים, כגון שו"ת באר שבע (הובאו דבריו בש"ך חושן משפט יא, א) שלדעתם התובע אינו צריך לומר לנתבע על מה הוא תובע לפני הדיון. אומנם בתקנות הדיון (תקנה כה) נכתב שתובענה צריכה להיות מוגשת בכתב למזכירות בית הדין, אך היות שהכתבים כבר מונחים ועומדים לפני בית הדין – הערכאה הבלעדית המוסמכת לדון בתביעת הגירושין, והאישה עומדת לפנינו ותובעת וסומכת את ידיה על כתבי התביעה שלפנינו אין צורך שתגיש כעת שוב את כתבי התביעה, ונחשב הדבר שכתבי התביעה של הגירושין הנמצאים בסמכותו הבלעדית של בית הדין הרבני הוגשו שוב במועד הדיון – מעין מונח המוזכר בתלמוד "חזר וניער" [...]

וראה והשווה עוד לעיקרון שקבע נשיא בית המשפט העליון (אז) א' ברק כבר לפני שנים רבות בבג"ץ 5679/03, בהקשר ל'כריכה' העשויה להיווצר – וליצור סמכות – לא רק בעת הגשת התביעה אלא גם במהלך ההתדיינות בה, לאמור כי אף שבעת הגשת תביעת הגירושין לא הייתה היא תביעת גירושין כרוכה, אם במהלך ההתדיינות בה נדונו עניינים היכולים להיכרך בה הרי שמאותה שעה רואים אנו את התביעה כביכול כמוגשת שנית כשעניינים אלה כרוכים בה:

האם נכרכו ענייני הרכוש בתביעת הגרושים של המשיבה בפני בית הדין הרבני? תשובתי לכך היא בחיוב.

אמנם בכתב התביעה של המשיבה לא הוזכרו ענייני הרכוש, אך כריכה זו התבצעה בסמוך לאחר מכך [...]

עיון בפרוטוקולים של הדיונים בפני בית הדין ובכתבי בידין מטעם הצדדים מגלה כי למעשה ענייני הרכוש והגירושין נכרכו זה בזה בפועל על ידי שני המתדיינים [...]

והוסיף הנשיא ברק:

לטעמי, אין חשיבות של ממש לשאלה כיצד ובאיזו דרך באו לעולם הליכי הכריכה, אם על ידי ציון הדבר בכתב התביעה ואם במהלך ההתדיינות בפני בית הדין הרבני. כריכה אינה חייבת להיעשות בדרך פורמלית מוגדרת (השוו בג"ץ 566/81 עמרני נ' בית הדין הרבני הגדול (לא פורסם)).

ובדומה לכך ועל פי אותו עיקרון קבע בית דין זה במותב שכראשות נשיאו הגר"ד לאו ושעימו ישבו בדין הגר"א איגרא והגר"א כץ בתיק 1207531/1 כי אף אם בעת הגשת תביעת גירושין כרוכה לא נקנתה הסמכות בנוגע לתביעות הכרוכות בשל חוסר כנות בכריכה, אם בשלב מאוחר יותר בהליכים הייתה הכריכה לכנה – תוכל הסמכות לקום אז, וזאת אף אם התביעה לא הוגשה באופן פורמלי מחדש בשעה שיכולה הייתה הסמכות להיקנות אלא שבית הדין דן בה מכוחו של כתב התביעה המקורי ובמסגרת התיק שנפתח מלכתחילה.

ובדומה לכך בענייננו מאחר שבעת שהופיעו הצדדים בבית הדין קמא – לכולי עלמא חלפו כבר חודשים רבים מעת שתבעה המשיבה את המערער בבית הדין אבן העזר ומעת שנשלחה לו

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ההזמנה, וכך כמובן מכל שכן עתה, ועתה אף אין ספק כי חלף מספר חודשים גדול גם מעת שהיה המערער מודע לקיומה של אותה תביעה, שדבר קיומה נודע לו לכל הפחות מעת שנחשף למכתבו של בית הדין האמור, ומאחר שלמרות זאת לא התייצב המערער לפני אותו בית דין ולא הגיב לתביעה הרי שעתה ודאי שלכולי עלמא התקיים התנאי שקבע המחוקק בדבר חלוף ארבעה חודשים מעת הזימון.

כג. אלא מאי? יאמר האומר, ולכאורה – אך לכאורה בלבד – בצדק, כי תוכנו ועניינו של התנאי האמור הוא כי הבעל יימנע מהתייצבות לפני בית הדין שבחו"ל למרות יכולתו לעשות כן, ובענייננו הלוא יציאתו של הבעל מן הארץ מעוכבת במצוות בית הדין והיאך יוכל להתייצב?

המענה לשאלה זו הוא הרגל השנייה, שעליה כאמור ניצבים דברינו כי גם אם נניח שאכן לא קיבל הבעל את ההזמנה לדין או כי לא חלפו ארבעה חודשים מעת שנשלחה ועד הגשת התביעה לבית הדין בישראל עדיין יש לקבוע כי קמה סמכותו של בית הדין לדון בתביעה, וכדלהלן.

בבוא מי אל בחינתה של הוראת חוק הרי הוא ניצב על פרשת דרכים שתמרוויה מורים לו את האפשרויות אשר לפניו: שים פניך אל עבר ההיצמדות ללשונו היבשה של החוק, 'כזה ראה וקדש', כשאף אם שורת ההיגיון מחייבת לכאורה לנהוג אחרת או לפרש את החוק אחרת 'ייקוב הדין' ככתבו וכלשונו דייקא 'את ההר'; או כלך לדרך זו ואמור מעתה כי יש להלך בדרך של פרשנות החוק ויישמו נוכח בחינת כוונת המחוקק ותכליתו של החוק.

בענייננו:

אם נבחר לדבוק בלשונו היבשה של החוק, "האישה הגישה בקשה לעריכת גט לפי דין תורה לבית דין מחוץ לישראל והאיש לא התייצב לפני בית הדין במשך ארבעה חודשים מיום שזומן על ידי בית הדין כאמור", הרי אין ספק שעתה לכל הפחות ואף בעת הדיון שהתקיים בבית דין קמא ובעת שקבע זה את סמכותו כבר התקיימה דרישת המחוקק במלואה וכאמור לעיל.

אלא מאי? יטען הטוען, ולדעתנו במידה לא מבוטלת של צדק, כי יש לבחור דווקא בפרשנות התכליתית ובבחינת החוק לאור כוונת המחוקק, ומהיבטים אלה אין לראות את אי-התייצבותו של המערער לפני בית הדין שבחו"ל כמקיימת את התנאי שבחוק, שעה שטרם חלוף ארבעת החודשים הקבועים בחוק כבר היה הבעל אנוס שלא להתייצב לפני אותו בית דין, שהרי יציאתו את הארץ עוכבה – כלפי טענה זו נשיב כי אם לא יכול היה המערער להתייצב פיזית לפני בית הדין שבחו"ל מאז עיכובו בארץ, יכול היה לפנות לאותו בית דין, להודיע על רצונו להתייצב לפניו ועל נכונותו לקיים את כל אשר יפסוק ואף לבקש כי בנסיבות עיכובו בארץ יבחן אותו בית דין את האפשרות לדון בתביעה שלא בנוכחותו הפיזית אלא באמצעות בא כוח שאותו ימנה ובאמצעות נוכחות וירטואלית מרחוק, באמצעים טכנולוגיים. משלא עשה כן – ולא נטען כי עשה כן, לא כל שכן שלא הוכח, ולמעשה רק בדיון לפנינו אמר המערער לראשונה כי יהיה נכון להתייצב לפני אותו בית דין, וגם זאת בלי שיסכים להצהיר כי ייתן גט לאשתו אם כך יורה אותו בית דין – הרי שבצדק נוכל לקבוע כי אכן "האיש לא התייצב לפני בית הדין במשך ארבעה חודשים", ולא רק בשל היותו אנוס להישאר בארץ.

לא זו אף זו: אם כוונת המחוקק והתכלית הם המבחן, יש מקום אף לומר שלא תמיד נצטרך לדקדק במניין החודשים וודאי שלא נצטרך לשאול את עצמנו אם אי-ההתייצבות הייתה מאונס או מרצון שעה שנראה בעליל כי גם לו יכול היה האיש להתייצב לפני בית הדין שבחו"ל לא הייתה האישה נושעת מעגינותה, אם משום שלא היה מתייצב למרות יכולתו ואם משום שגם אם היה מתייצב היה מסרב ליתן את הגט.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

כד. כדי להאיר את עניין מניין החודשים ואת עניין נסיבותיה של אי-התייצבות ייאמרו הדברים דלהלן:

סעיף 1ב4 לחוק השיפוט נוצר לפני שנים ספורות מתוך מגמה להושיע לעגונות חו"ל שעד כה לא היה מזור לעגינותן. לשם כך תוקן חוק השיפוט בתיקון מספר 4 שבמסגרתו נקבע בו הסעיף האמור. כבכל הליך חקיקה קדמו לכך דיונים במליאת הכנסת ואף ובעיקר בוועדת הכנסת המכניות את החוק לקריאה שנייה ושלישית, לענייננו – בוועדת החוקה, חוק ומשפט של הכנסת העשרים. וכך מספר פרוטוקול הדין, פרוטוקול מס' 625 של הוועדה האמורה, מכ"ב בסיוון התשע"ח (5.6.18):

סדר היום: הצעת חוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין) (תיקון מס' 4) (סמכות בין-לאומית בתביעה לגירושין), התשע"ח – 2018

[...]

היו"ר ניסן סלומינסקי: אנחנו נקרא את החוק עכשיו ואם ירצו להתייחס לסעיפים ננסה לעשות את זה ונראה [...]

תמי סלע [היועצת המשפטית של הוועדה]: אני אקרא את הנוסח המתוקן [...]

אני ממשיכה בקריאה: התנאים –

(1) במקום מושבו של הנתבע או במקום מושבה של התובעת אין בית דין שבפניו ניתן לערוך גט לפי דין תורה מחוץ לישראל (להלן – בית דין מחוץ לישראל);

(2) בית דין מחוץ לישראל קבע שהאיש יתן גט לאשתו, ואולם על אף מאמץ סביר לאכוף את החלטת בית הדין באמצעים המשפטיים והדתיים הקיימים באותה מדינה – הגט לא ניתן במשך תקופה של ששה חודשים מיום שקבע בית הדין כאמור;

(3) האשה הגישה בקשה לעריכת גט לפי דין תורה לבית דין מחוץ לישראל – והאיש לא התייצב בפני בית הדין במשך תקופה של חודשיים מיום שזומן על ידי בית הדין כאמור.

זאב בנימין בגין (הליכוד): חודשיים – מספיק?

תמי סלע: גם פה היתה הערה שצריך לתת שישה חודשים, ואני חושבת שזה נכון. צריך לתת יותר זמן. הרבה פעמים חודשיים זה זמן קצר מדי.

עליזה לביא (יש עתיד): אז שישה חודשים?

קריאות [...]

היו"ר ניסן סלומינסקי: שלושה, בסדר.

תמי סלע: שלושה. אפשר גם לכתוב שזה ללא סיבה מוצדקת, שהוא לא התייצב ללא סיבה מוצדקת.

היו"ר ניסן סלומינסקי: לא, זה ודאי. אם הוא חולה זה משהו אחר.

תמי סלע: אם קובעים שישה חודשים לא צריך לכתוב "ללא סיבה מספקת", לדעתי.

קריאות [...]

היו"ר ניסן סלומינסקי: רבותי, די. ארבעה חודשים [...]

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

תמי סלע: ללא סיבה, אבל ארבעה חודשים.

כה. שקלו אפוא המחוקקים את פרק הזמן של אייהתייצבות שעל בסיסו ראוי שתקום הסמכות משום שיש להסיק ממנו כי מדובר בעיגון לכאורה ולא באייהתייצבות שבדרך מקרה או מסיבה מוצדקת. ההצעה המקורית שעמדה לפנייהם לאחר העבודה המקצועית של הייעוץ המשפטי דיברה על חודשיים בלבד, אלא שעלה פקפוק שמא בחודשיים אין די – פקפוק שהועלה מצד אחד מחברי הכנסת והיועצת המשפטית של הוועדה נטתה להסכים לו והציעה "שלושה חודשים" ובתוספת ההגבלה "ללא סיבה מוצדקת". היא אף הביעה עמדה ברורה כי כשמדובר בשישה חודשים יצאנו ידי חובת הוודאות הדרושה כי אייהתייצבות מצדיקה את מתן הסמכות לבית הדין בארץ ללא ההתניה של "ללא סיבה מוצדקת". לבסוף נקבעו ארבעה חודשים לאחר שכך 'חתך' יושב ראש הוועדה כמעין פשרה בין העמדות השונות (ואולי גם בין אלה שלא פורטו בפרוטוקול ותוארו בקצרה כ"קריאות"). היועצת המשפטית של הוועדה הבהירה "ללא סיבה" – הבהרה שיכולה להתפרש אולי כהחזרת ההתניה של "ללא סיבה מוצדקת", אך לו כך היה, היה נאמר "ארבעה חודשים ללא סיבה" ולא "ללא סיבה, אבל ארבעה חודשים" – נוסח המלמד, ולכך מסייעת לשונו הסופית של החוק, כי הכוונה הייתה: "ללא" אזכור של "סיבה", היינו ללא ההתניה האמורה, "אבל ארבעה חודשים" ולא "חודשיים" כפי שדובר מלכתחילה.

מידת הדווקנות של "ארבעה חודשים" מוטלת בספק רב נוכח התיאור האמור, ובכל מקרה ברור למדי כי כוונת והנחה המחוקקים – ולא רק לשונו היבשה של החוק – היא כי אם אכן חלפו ארבעה חודשים תקום הסמכות, ותהא סיבת אייהתייצבות אשר תהא.

משכך אי אפשר לאחוז במטה משני ראשיו ולומר "אומנם עתה חלפו ארבעה חודשי אייהתייצבות, אבל אייהתייצבות הייתה מסיבה מוצדקת של העיכוב בארץ" וכל שכן שאי אפשר לומר כך כשהתרשמות בית הדין היא כי גם לולי העיכוב לא היה האיש מתייצב בבית הדין שבחו"ל, ואף לו התייצב לפניו לא היה מציית להוראתו ככל שזו הייתה, בסופו של הליך, כי עליו ליתן גט לאשתו. או "ארבעה חודשים" ותהא הסיבה לאייהתייצבות אשר תהא, או אייהתייצבות שסיבתה אינה מוצדקת – ואי קבלת הזמנה בשל הימנעות מנטילת דברי דואר, מפתחת תיבת הדואר האלקטרוני, ממענה לטלפון ומהאזנה להודעות קוליות המושארות באמצעותו אינה סיבה מוצדקת – גם אם משכה של אייהתייצבות קצר קמעא מארבעה חודשים.

כו. לכל האמור יש להוסיף גם את ההליך הקודם שהיה בבית הדין בית הוועד. שם לכאורה אכן התייצב הבעל, אלא שהגט המיוחל לא הושג. אמרנו לעיל כי קשה להשתית את הסמכות על כך בלבד מאחר שאין לפנינו פסק דין ברור של אותו בית דין שהורה לאיש לתת גט לאשתו. אבל עם זאת אי אפשר להתעלם כי דעתו של אותו בית דין כי על האיש אכן ליתן גט לאשתו ברורה ממכתבו בתכלית. הדעת נותנת כי דעה זו נאמרה לאיש בפירוש במסגרת ניסיונו של אותו בית דין לשכנעו ליתן את הגט.

אם הדברים אף נכתבו בפסק דין מפורש שלא הובא לפנינו משום מה – איננו יודעים, ויש מקום להניח שלא כך היה משום שאם כך היה מסתבר שפסק הדין היה מובא לפנינו, אבל אין הנחה זו ודאית. ואף אם נקבל הנחה זו יש מקום לקבוע כי הוראת סעיף 41(א) (3) לחוק המקנה לבית הדין בישראל סמכות גם במקרה ש"בית דין מחוץ לישראל קבע שהאיש ייתן גט לאשתו" אינה אמורה דווקא ב"פסק דין" ודווקא בכזה שבכתב. ונזכיר כי על פי דין תורה פסק דין שבעל פה הוא פסק דין לכל דבר ועניין – ראה לשון המשנה בסנהדרין (כט, א) ופסיקת הרמב"ם (הלכות סנהדרין פרק כב הלכה ט) והשולחן ערוך (חושן משפט סימן יד סעיף ד וברמ"א שם ועיין עוד שם סימן עט

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

סעיפים יב-יד, ודוק), והדברים התבארו בארוכה גם בפסק דינו של בית דין זה, במותב שבחבריו היה גם אחד מחברי מותב זה, בתיק 1263444/2 (פורסם).

איננו יודעים אומנם מתי היו הדברים, אך ממכתבו של בית דין בית הוועד עולה כי מדובר באירועים שהתרחשו כבר לפני כמה שנים וכי נעשו מאמצים רבים להביא את האיש ליתן את הגט, לרבות ניסיון לשכנעו 'ברצי כסף', ואין ספק כי יש בדברים כדי לקיים את דרישת המחוקק בהמשכו של הסעיף האמור –

ואולם על אף מאמץ סביר לאכוף את החלטת בית הדין באמצעים המשפטיים והדתיים הקיימים באותה מדינה, הגט לא ניתן במשך שישה חודשים מיום שקבע בית הדין כאמור.

גם אם נאמר כי אייבהירות בנוגע לטיבה ונוסחה של קביעת אותו בית דין שהאיש ייתן גט לאשתו הייתה מקשה על קביעת סמכות בית הדין הרבני בישראל מכוחו של סעיף זה לו ביקשנו להישען עליו בלבד, משנראה כי הסמכות קמה וגם ניצבה בלעדיו, בשל אייבהירות מאוחר יותר בבית הדין אבן העזר, ודאי שיש לראות באימתן הגט למרות מאמצי בית דין הוועד טעם נוסף לכך.

כז. לפיכך ולאור כל האמור פוסק בית דיננו ומורה:

1. הערעור נדחה.
2. לבית הדין הרבני בישראל סמכות לדון בתביעת הגט שהגישה המשיבה נגד המערער.
3. בית הדין מוסמך לעכב את יציאת המערער את הארץ לצורך הבטחת התייצבותו בדיון בתביעה זו ולצורך הבטחת קיומו של פסק הדין, ככל שייפסק כי עליו ליתן גט למשיבה. לפיכך ונוכח החשש הקיים כי ללא עיכוב היציאה יחמוק המערער מלעשות כן, בדין עשה בית הדין קמא בצוותו על עיכוב יציאתו של המערער, וצו עיכוב היציאה לא יבוטל.
4. נוכח האמור היה מקום להורות על חיובו של המערער בהוצאות המשפט של הליך זה. אולם לפני משורת הדין – ובהתחשב גם בהערות שמצאנו כי יש להעיר, למרות האמור לעיל, על כמה מדבריו של בית דין קמא ועל כמה פרטים בנוגע לניהול ההליך שבשלהן ייתכן שהיה מקום לטעות ולסבור כי טעה בית דין קמא גם במסקנתו וממילא אין לראות בערעור זה ערעור סרק – אין אנו מורים על כך.
5. נוכח האמור תושב למערער הערובה להוצאות שהפקיד בקופת בית הדין.
6. התיק בבית דין זה ייסגר, ועניינם של הצדדים ימשיך להידון לגופה של תביעה בבית דין קמא.
7. פסק הדין מותר בפרסום בכפוף להשמטת פרטיהם המזהים של הצדדים.
ניתן ביום י"ב בשבט התשפ"ג (3.2.2023).

הרב מימון נהרי

הרב אברהם שינדלר

הרב שלמה שפירא

עותק זה עשוי להכיל שינויי ותיקוני עריכה